

GYVIEJI ARCHYVAI

Vaivos juosta Vincui Krėvei

Liepos 6 d. išaušo lietinga, pylė visą rytą lietus, tačiau Subartonys šventė, nors Perkūnas negriaudėjo: prasidėjo renginių ciklas, skirtas Vinco Krėvės 140-osioms gimimo metinėms...

„Turėjo tasai žmogus dukterį, tokią grakščią, tokią gražią, jog kas ją tik pamatydavo, vis tiek pamildavo. Graži ji buvo, bet dar gražesnės juostas austi ausdavo. Kad nuaudžia juosta, nei tu ja atsigržžesi, nei tu ja atsidžiaugsi.

Kas buvo turtingas, kas laimingas, tasai eidavo pas Vaivą, juostas išausti prašydavo.

Tos mergos vardas buvo Vaiva.“ Taip rašė Vincas Krėvė – Mickevičius mistinėje pasakoje „Perkūnas, Vaiva ir Straublys“.

Jau metų pradžioje pradėjome pinti Vaivos juostą V. Krėvei. Su-

bartonių bendruomenės žmonės, muziejaus lankytojai, mokiniai iš Merkinės, Druskininkų, Varėnos, Alytaus siekė nupinti juostą, kad galėtume ją nutiesti nuo rašytojo gimtųjų namų iki kapinių.

Mokiniai iš Lietuvos dailės ir meno mokyklų dalyvavo V. Krė-

vės pasakos „Perkūnas, Vaiva ir Straublys“ iliustracijų konkurse. Darbus atsiuntė 56 mokiniai iš Kėdainių, Kauno, Joniškio, Druskininkų, Lazdijų, Birštono, Varėnos. Laureatais tapo ir buvo pakviesti dalyvauti šventėje šie mokiniai ir jų mokytojai: iš Birš-

tono meno mokyklos – Emilija Mielaikaitė ir Milda Kaminskaitė (mokytojai Eglė Janušaitienė ir Remigijus Janušaitis), iš Druskininkų M. K. Čiurlionio meno mokyklos – Kotryna Kalėdaitė (mokytoja Gulnara Kupčinskienė), iš Joniškio Algimanto Rau-

donikio meno mokyklos – Gabija Gričiūtė, Agnė Sveikackaitė, Jokūbas Savickis (mokytojos Vida Žukienė, Vladislava Ancevičienė); iš Lazdijų meno mokyklos – Justina Baltuškonytė (mokytoja Rita Vaickelionienė), iš Varėnos J. Čiurlionytės menų mokyklos – Audronė Petraitytė ir Faustė Varanavičiūtė (mokytoja Rūta Lesniauskienė).

Vinco Krėvės muziejuje skambėjo Valkininkų „Santakos“ ansamblio atliekamos dainos bei Mariaus Galinio skaitomos ištraukos iš V. Krė-

vės kūrinių „Perkūnas, Vaiva ir Straublys“.

Renginyje dalyvavo Varėnos r. savivaldybės administracijos Kultūros ir sporto skyriaus vedėja L. Denutienė, Merkinės seniūnas G. Tebėra, Merkinės kultūros centro direktorė J. Keršienė, Merkinės krašto muziejaus direktorius M. Černiauskas. Renginių parėmė Lietuvos kultūros taryba.

Lietus sutrukdė išvesti Vaivos juostą, bet V. Krėvės muziejaus kiemelyje visi renginio dalyviai ja apjuosė Krėvės skalptūrą. Po to Vaivos juosta iškeliavo į Merkinę ir puosė Valstybės dienos šventę prie piliakalnio, kur Merkinės jaunimas pristatė muzikinę Krėvės „Milžinkapio“ versiją.

1954 m. liepos 7 d. mirė lietuvių literatūros klasikas Vincas Krėvė – Mickevičius. Rašytojas A. Nyka – Nylūnas rašė: „Filadelfijoje mirė Krėvė. Pirmas žinios įspūdis – lyg būtų miręs Nemunas, Vilniaus katedra arba Šatrijos kalnas: taip giliai jis buvo įsiaknijęs mano sąmonėje. Nuo vaikystės, nuo pirmųjų žodžių ir knygų, namuose ir mokykloje, – visur buvo Krėvė, visur buvo Milžinkapis, Skerdžius, Galvažudys, Silkės, Bedievis“.

Prie V. Krėvės – Mickevičiaus kapo Subartonyse

M. Černiausko nuotr.

Laimutė RAUGEVIČIENĖ

Kraštiečių sukaktys

Varėnos viešojoje bibliotekoje (II aukšte) veikia spaudinių paroda, skirta kunigo Zigmo Neciunsko 110-osioms ir dailininko Rimtauto Oškučio 75-osioms gimimo metinėms paminėti

Šiemet sukanka 110 metų, kai gimė šviesios atminties kunigas, Lietuvos partizanų ryšininkas ir rėmėjas, paprastų žmonių užtarėjas, guodėjas ir pagalbininkas **Zigmas Neciunskas**. Būsimasis kunigas gimė 1912 m. liepos 12 dieną Balkūnuose, Kalvarijos apskr. (dabar – Alytaus r.) Dėl šeimos nepriekšlių jis dar mažas buvo atiduotas auginti bevaikiam dėdei, gyvenusiam Alytaus r. Rumbonių kaime. Čia Z. Neciunskas baigė pradinę mokyklą, Alytuje – gimnaziją, po kurios pasirinko dvasininko studijas.

1935-ųjų rudenį jis įstojo į Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos-filosofijos fakultetą, Teologijos skyrių. Į kunigus buvo iššventintas 1939-ųjų vasarą. Ką tik iššventintas kunigu jis atvyksta į Nedzingę. Jam atvykus, Nedzingės bažnytkaimis tarsis atgimė – kiekvieną sekmadienį vis daugiau žmonių suplaukdavo į bažnyčią pasimelsti ir išgirsti mylimo kunigo pamokslų, jo raminančių žodžių: „Mylėkime savo artimą, kaip patys save. Nedarykime kitiems to, kas mums nepatiktų. Dalinkime žmonėms meilę, gerumą, šypseną...“ Pamilo jį visi – ir tikintys, ir bedieviai. Už jo atvirą šypseną, užkrečiantį skardų juoką. Su viltimi jo laukdavo sunkūs ligoniai, per tikybės pamokas – visos parapijos mokinukai.

1940 m. vasaros įvykiai – nelaukti ir tragiški – aptemdė Lietuvos padangę, sujaukė tarpusavio santykius. Staiga visą parapiją apskriejo žinia, kad kunigėlis iškeliamas į Giedraičius (Molėtų r.) gimnazijos kapelionu. 1944 m. Z. Neciunskas vėl grįžta Nedzingėn klebonu.

Dainavos miškuose, kaip ir visoje Lietuvoje, kūrėsi pirmieji partizanų būriai. Ir Nedzingės klebonas, kaip tikras patriotas, pasinėrė į pogrindinės veiklos verpetą. Partizanai kunigui Zigmui Neciunskui davė slapyvardį – „Elytė“.

Nedzingės klebonija 1945 metais tampa savotišku Dainavos šalies partizaninio judėjimo centru. Čia rasdavo prieglobstį ir užuovėją mūšiuose sužeisti partizanai, čia jie išsidžiovin-davo rudens ir žiemos dar-ganų permerktus drabužius, pailsėdavo ir gaudavo maisto bei partizaninės literatūros: „Laisvės varpą“ ir „Už tėvų žemę“. Čia partizanai palikdavo informacijos paketus kitoms rinktinėms ir patys pasiimdavo jiems skirtus iš kitų rinktinių, čia suplaukdavo visa informacija apie partizanų kovas ir netektis bei laimėjimus iš viso Dainavos krašto. Nedzingės klebonas savo pamoksluose žadino tikinčiųjų viltį ir dvasią, teigdamas, kad tironas bus nugalėtas. Partizaninio karo pradžioje, 1945 m. spalio 7 d., jis sutuokė būsimą partizanų vadą Adolfą Ramanauską –Vanagą ir partizanę Birutę Mažeikaitę.

Kunigas, turintis tokį autoritetą, gebantis prie savęs pritraukti daugybę žmonių, MGB buvo ypač stebimas. Nedzingės klebonas ne kartą sulaukė okupantų valdžios vizitų. Jų metu būdavo bandoma įvairiais būdais prikalti

binti kunigą bendradarbiauti su MGB. 1946 m. MGB Alytaus apskr. skyriaus darbuotojai kunigą suėmė. 1947 m. Lietuvos SSR MVD kariuomenės karinis tribunolas Z. Neciunską nuteisė dešimčiai metų lagerio. Ši baismė buvo skirta už bendradarbiavimą su Dainavos krašto partizanais Juozu Vitkumi – Kazimieraičiu, Adolfu Ramanausku – Vanagu ir kt. Kunigas buvo žiauriai kankinamas Varėnos saugume, vėliau – Vilniaus Lukiškių kalėjime. Nors buvo labai silpnos sveikatos, kankinimus ištvėrė, stiprinamas maldos. Buvo nuteistas dešimčiai metų. Kalėjo Karelijos ir Mordovijos lageriuose. Z. Neciunskas iš tremties buvo paleistas 1955 m., grįžo į Lietuvą ir tuoj pat išvyko misionieriauti į lietuvių gyvenvietes Krasnojarsko krašte. 1957 m. grįžęs į Lietuvą klebonavo Žiežmariuose, Beizionyse, Jiezne, Užguostyje, Kalvijuose. Grįžti į Nedzingę sovietinė valdžia neleido.

Kunigas Zigmus Neciunskas mirė 1976 m. birželio 21 d., palaidotas Alytaus rajone, Santaikos kapinėse. „Mylėjau Dievą ir žmones“, – tokie kunigo žodžiai iškalti jo paminkle. 1989 m. gruodžio 26 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pripažino, kad Zigmus Neciunskas buvo neteisėtai represuotas ir nuteistas.

1998 metais prie Nedzingės Švč. Trejybės bažnyčios atideng-

ta memorialinė lenta su įrašu:

„Kunigas Zigmus Neciunskas 1912-1976. Nedzingės parapijos vikaras 1939-1940, klebonas 1944-1946, rezistencijos kovų dalyvis (ELYTĖ), kančios kalvarijas ejęs sovietiniuose lageriuose 1946-1955, fiziškai palaužtas, bet likęs ištikimas Dievui ir Tėvynei. Tėbūnie amžinai gyvas pas Dievą ir žmonių širdyse dzūkų numylėtas KUNIGĖLIS“

Kunigo patriotinė veikla buvo įvertinta aukštai valstybės apdovanojimais. 1999 m. vasario 1 d. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu Zigmus Neciunskas buvo apdovanotas Vyčio Kryžiaus 4-ojo laipsnio ordinu (dabar – Vyčio Kryžiaus ordino Karininko kryžius), tų pačių metų vasario 3 d. jam pripažintas Laisvės kovų dalyvio statusas (po mirties).

2002 m. Zigmo Neciunsko-Elytės 90-ųjų gimimo metinių proga buvo išleista mokytojos ir rašytojos Elvyros Biliūtės-Aleknavičienės knyga „Vilties angelas“. Autorė su meile apžvelgia svarbiausius dvasininko gyvenimo momentus, akcentuodama jo sielos taurumą ir altruizmą. Knygoje gausu archyvų medžiagos ir amžininkų atsiminimų, unikalių

nuotraukų, padedančių atskleisti taurios asmenybės bruožus. Apie Dainavos apygardos kapelioną kunigą Zigmą Neciunską-Elytę taip pat rašoma Adolfo Ramanausko-Vanago „Daugel krito sūnų...“, išleistoje 1992 metais. Šios knygos eksponuojamos parodoje. Parodą papildė straipsnių kopijų segtuvos apie Z. Neciunsko gyvenimą ir veiklą.

Rimtautas Oškutis, praeityje žinomas grafikas ir karikatūristas, gimė 1947 m. liepos 2 d. Senojoje Varėnoje. Vėliau gyveno Varėnoje, mokėsi vidurinėje mokykloje. Nuo V klasės mokėsi Kauno meno mokykloje, vėliau įstojo į M.K. Čiurlionio meno mokyklą, kur besimokydamas susidomėjo grafika. Paskui studijavo grafiką Vilniaus valstybiniame dailės institute. Šalia grafikos, pagrindinės specialybės, ėmė piešti karikatūras. Dalyvavo pirmoje Lietuvos karikatūristų parodoje.

Kaip grafikas ir karikatūristas jis nuėjo ilgą kūrybinį kelią. Surengė keletą personalinių grafikos parodų Vilniuje, bendradarbiavo su daugybe žurnalų ir laikraščių („Šluota“, „Nemunas“, „Literatūra ir menas“, „Merkio kraštas“ ir kt.). Jo satyriniai piešiniai buvo eksponuojami parodose Italijoje, JAV, Kanadoje, Belgijoje, Turkijoje, Australijoje, Graikijoje. Ne kartą šiose parodose laimėjo prizus ir diplomus. R. Oškutis vienu metu buvo pasukęs ir monumentalesios tapybos link. Jis sukūrė freskas Vilniaus 12-ajai (dabar Vilniaus Baltųjų progimnazija) vidurinei mokyklai ir Varėnos 2-ajai (dabar „Ryto“ progimnazija) vidurinei mokyklai.

R. Oškutis Varėnoje lankydavosi dažnai. Atvažiuodavo čia žiemą ir vasarą. „Aš piešiu be žodžių. Nemėgstu aiškinti ir užrašinėti, ką norėjau pasakyti

piešiniu“, – kalbėjo dailininkas R. Oškutis 1991 metais interviu „Merkio kraštui“. Gimtajame mieste norėjo surengti parodą. Tačiau šis noras buvo išpildytas tik 2009 metais, jau po autoriaus mirties. Parodos atidaryme dalyvavo Lietuvos dailininkų sąjungos karikatūristų sekcijos pirmininkas Jonas Varnas, kuris pasidalijo prisiminimais apie R. Oškutį. Žodį tarė ir tuometinis „Merkio krašto“ redaktorius Aloyzas Tendzegolskis, asmeniškai pažinęs dailininką ir paraginęs surengti šią parodą.

R. Oškutis mirė 2002 m. birželio 28 d., sulaukęs tik 55-erių. Parodoje eksponuojama 2005 metais pasirodžiusi Aloyzo Tendzegolskio humoro knygelė „Absurdo sapnai“, gausiai iliustruota R. Oškučio piešiniais, ir 2013 metais leidyklos „Bitutė“ išleista Rimtauto Oškučio knyga „Ir aš čia buvau“ (sudarytojas dailininkas Adomas Žilinskas).

Jos parengimą ir išleidimą parėmė Varėnos savivaldybė, „Merkio krašto“ redakcija ir žurnalas „Šluota“. Didžiąją knygos dalį užima įvairaus laikotarpio karikatūros, nors konkretūs metai įvardinti tik prie kai kurių darbų. „Verta daugyk vartyti R. Oškučio knygelę „Ir aš čia buvau“. Kiekvienąkart jo piešiniuose galima surasti vis naujų prasmų. Dailininko statomas boružės namelis nepasimetė pasaulio plynėse. Jis raudonais Dievo karvytės taškais signalizuoja: pasaulis nepavirs plyne, kol žmogus pajėgs juoktis iš savo ir kitų tuštybės, suvokdamas, kad tariama didybė yra tikroji menkystė. Arba atvirkščiai...“

Parengė
Laimutė CIBULSKIENĖ
Varėnos viešosios
bibliotekos bibliografe

¹ Aloyzas Tendzegolskis Linksni piešiniai: interviu su dailininku // Merkio kraštas. - 1991, geg. 8

² Aldona Žemaitytė Boružės namelis pasaulio plynėje // Merkio kraštas. - 2013, spal. 8